

**Turistik klasterlerdi shòlkemlestiriw hám rawajlandırış huquqıy
normativlik tiykarların aniqlasw**

Tlewmuratov Arislanbek Bahadır ulı

Qoraqalpoq davlat universiteti magistranti

Turizm klasteri zamanagóy turizm industriyasınıń birqansha perspektivalı baǵdarı esaplanadı. Klasterdi jaratıw jalpı aymaqlıq ónimdi bir neshe esege arttırıw imkaniyatın beredi. Gáp sonda, klaster óziniń táriypinen kelip shıǵıp, túrli turizm biznesi subektleriniń birgeliktegi jumısın názerde tutadı, bul bolsa olardıń birgeliktegi jumısınan dáramatlardı arttırıw imkaniyatın beredi. Turizm klasteri - ıqtıyarlı tiykarda birlesken kompaniyalar jumısın óz ishine alǵan rekreaciyalıq aymaq. Firmalardıń jumısı óz ara baylanıslı, sonıń ushın bir firmada mashqalalar payda bolganda, jaǵdaydı sheshiw ushın basqa firmalar jumısqa kirisedi, sebebi mashqalalardı jeke tártipte sheshiw tek ǵana klaster jaratıw mánisine qarsı emes, al pútkil klaster dáramatın azaytadı.

Dáslep klasterdiń jaylasıwı hám shegaraları haqqında qarar qabıl etiw, sonday-aq, oraylardı anıqlaw kerek. Bunda oraylar bir neshe boliwi múmkin, olar klaster ishinde bir-biri menen básekilespegeni, al bir-birin tolıqtırıwı jaqsıraq. Klaster shegaraların anıqlaw ushın regiondı úyreniw, qaysı dıqqatqa ılayıq orınlar eń belgili ekenin hám sol sebepli ol jerde oraylar jaratıw paydalıraq ekenligin anıqlaw kerek. Klaster shegaraların anıqlaw turizm klasterin jaratıwda da áhmietli wazıypa esaplanadı. Sonı túsiniw kerek, shegaralardı belgilewde basqa regionlar menen baylanıslılıq hám bolajaq turistlerdiń ózine tán ózgeshelikleri sıyaqlı faktorlardı esapqa alıw kerek. dúnya tájiriyesi sonı kórsetedi, turizm klasteriniń shòlkemlestiriliwi ekonomikalıq jaqtan artta qalǵan aymaqlardıń rawajlanıwına túrtki beredi, klasterde jumsap atırǵan qarjıları esabınan region ekonomikasın rawajlandırıp atırǵan turistler aǵımın tartadı. Ekinshi abzallıq - investiciyalardı tartıw hám bunıń nátiyjesinde klasterde infrastrukturanı rawajlandırıw bolıp esaplanadı. Bunıń esabınan qosımsha jumıs orınları jaratıladı. Óndiris, fabrika

hám jeke isbilermenlik subektleriniń jumısı kúsheytiledi. Investiciyalar hám turistler tárepinen jumsalǵan qarjılar esabınan jańa sanaat tarmaqların rawajlandırıw imkanıyatı payda boladı.

«Ózbekstan Respublikasında mámleket menshikli biznes sherikligi tuwrısında»gi Nızamnıń islep shıǵılıwı, maqsetke muwapıq bolıp tabıladı. Onıń aymaqlıq turistik klasterlerdiń qalıplesiwi hám rawajlanıwındaǵı áhmiyeti tómendegiler menen belgilenedi, yaǵnıy mámleket-menshikli biznes sherikligi - bul:

- turistik klaster sheńberinde infratuzimli qalıplestiriw hám rawajlandırıwǵa investitsiyalardı xoshametlewdiń nátiyjeli mexanizmi;
- xususiy kárxana hám shólkemlerdi social xızmetlerdi kórsetiwge tartıwdıń nátiyjeli usılı ;
- mamleket mulkshiliginen turǵan rentabelsiz turistik ob'ektlerden nátiyjeli paydalanıwdıń al'ternativ sheshimi;
- mamleket byudjetinen tashqri basqa dereklerden finanslıq resursların tartıwdıń nátiyjeli usılı esaplanadı.

Aymaqlıq turistik klaster sheńberinde kárxana hám shólkemlerdiń koncentraciyalashuvini támiyinleytuǵın jeńillikli tártipotlar tiyisli normativ-huqıqiy hújjetlerde sáwlelendiriliwi kerek. Biziń pikirimizshe, Ózbekstan Respublikasında klasterli siyasatti ámelge asırıw ushın «Ózbekstan Respublikasında klasterlerdi shólkemlestiriwdiń ulıwma principleri tuwrısında»gi normativ hújjetniń qabıl etiliwi maqsetke muwapıq hám de usı hújjet tómendegi bólimlerden ibarat bolıwı kerek:

1. Bul nızamnıń tártipke salıw predmeti;
2. Klaster sheńberindegi qatnaslardı tártipke salıwdıń huqıqiy tiykarları ;
3. Klasterlerdi shólkemlestiriw boyınsha ulıwma túsiniqler hám principler;
4. Mámlekettiń klaster siyasatı (mámleket klaster siyasatınıń tiykarǵı maqseti; mámleket klaster siyasatınıń tiykarǵı principleri; mámleket klaster siyasatınıń tiykarǵı baǵdarları ; mámleket klaster siyasatın ámelge asırıw ilajları ;

klasterlerli baslamalardı mámleket tárepinen qollap - Quwatlaw mexanizmleri; mámleket klaster siyasatın finanslıq támiynlew mexanizmleri; klasterli siyasatti ámelge asırıw boyınsha juwapker keńseler hám olardıń wazıypaları, klasterli siyasatti ámelge asırıw boyınsha mámleket hákimiyatı shólkemleri bólek dárejelerindegi kepillikler hám t.b.);

5. Klaster básekige shıdamlılıgın anıqlaw kriteriyaları hám kórsetkishleri;

6. Mámleket klasterli siyasatın ámelge asırıwda jámiyetlik fondı, shólkem (isbilermenler assotsiatsiyalarining) wazıypaları ;

7. Klasterlerdi shólkemlestiriwde mámleket informaciya támiynatı sisteması haqqında ;

8. Klaster sheńberinde qatnaslardı tártipke salwshi normativ hújjetlerdi islep shıgıw tártibi;

9. Klaster sheńberinde óz-ara sheriklik baylanısların tártipke salwshi hám muwapıqlastırıwshi huqıqıy hújjetlerdi islep shıgıw tártibi.

Bunnan tısqarı usı normativ hújjet tiykarında aymaqlıq mámleket basqarıwı shólkemleriniń klasterli siyasat baǵdarıdaǵı normativ-huqıqıy dóretiwshiligin támiyinlew maqsetinde «Ózbekstan Respublikasında turistik klasterlerdi qalıplestiriw metodologiyasını» islep shıgıw maqsetke muwapıq bolıp tabıladı. «Ózbekstan Respublikasında klasterlerdi shólkemlestiriwdiń ulıwma principleri tuwrısında»gi normativ hújjet tiykarında turistik klaster sub'ektleriniń óz-ara sheriklik baylanısların tártipke salwshi «Aymaqlıq turistik klaster aǵzalarınıń óz-ara sheriklik tártibi tuwrısında»gi, «Aymaqlıq turistik klasterge kirisiw Shártlesiwı», «Aymaqlıq turistik klasterge kirisiw Arzası formaları» sıyaqlı huqıqıy hújjetler joybarlarınıń islep shıgılıwı, maqsetke muwapıq bolıp tabıladı.

ADABIYOTLAR.

1. «O‘zbekiston Respublikasida ekologik turizmni rag‘batlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida» 21-sonli Prezident qarori 12.01.2024 PQ-21
2. Porter M. (2001) Competition Moscow: Publishing House Williams. -P. 207

3. Шкежев, Р.Х. (2012) Стратегическое управление взаимодействием субъектов Интеграционных структур региональной экономики / Р. Х. Шкежев // Региональная Экономика и управление: электронный научный журнал. № 2 (30)
4. К.Т.Каленов Turistik klasterler. / Oqiw qollanba./ – NÓKIS: “ILIM NUR”, 2024 jil – 274 b.
5. Каленов, К. (2021). АГРАР СОҲАДА СУҒУРТА ХИЗМАТЛАРИНИ ЙУЛГА ҚУЙИШНИНГ ЖАҲОН ТАЖРИБАСИДАН ФОЙДАЛАНИШ. *Iqtisodiyot va ta'lim*, (4), 343-347.
6. Tursynbaevich, A. R., Tlegenovich, K. K., & Kairatovich, K. Z. (2023). CHINA URGANISH MARKET AND EXPORT KILINADIGAN VILLAGE HOUSEHOLD PRODUCTS INSURANCE PRODUCTS. *JOURNAL OF ECONOMY, TOURISM AND SERVICE*, 2(5), 1-7.
7. Каленов, К. Т. (2014). ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ НОВЫХ ИНСТРУМЕНТОВ В ОБЛАСТИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОГО СТРАХОВАНИЯ. *The Way of Science*, 51.
8. Kalenov, K., & Utemuratova, R. (2024). Information necessary for the distribution of liability between partners in export cargo logistics services insurance the Republic of Uzbekistan. *Modern Science and Research*, 3(1).
9. Tlegenovich, K. K., Istamovich, R. N., & Baxadirovna, U. R. (2024). Modern Trends and Factors of Financial Development of the Agricultural Sector in the Republic of Karakalpakstan, Taking Into Account Agricultural Insurance. *Information Horizons: American Journal of Library and Information Science Innovation (2993-2777)*, 2(1), 97-101.
10. Каленов, К. Т., & Калимбетов, Б. И. (2022). Экономическое развитие аграрного сектора сложно экологических зон: на примере республики Каракалпакстан. In *Экономическое развитие России: точка баланса в мировой экосистеме и инфраструктура будущего* (pp. 123-129).
11. Каленов, К. (2021). Использование мировой практики отключения страховых услуг в аграрной сфере. *Экономика И Образование*, (4), 343-347.

12. Каленов, К. Т. (2021). Тенденции и факторы финансового развития аграрного сектора с учетом агрострахования в республике Каракалпакстан.
13. Kalenov, K. T., Kalbaeva, I. E., & Koblanov, Z. K. (2014). PROSPECTS FOR LIVESTOCK INSURANCE IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN. *The Way of Science*, 16.
14. Каленов, К. Т. АЎЫЛ ХОЖАЛЫҒЫ КӘРХАНАЛАРЫНДА ҚАМСЫЗЛАНДЫРЫҰ ХЫЗМЕТЛЕРИН КЛАССИФИКАЦИЯЛАҰ ТИЙКАРЫНДА ЖОЛҒА ҚОЙЫҰ. МИНИСТЕРСТВО ВЫСШЕГО И СРЕДНЕГО СПЕЦИАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН КАРАКАЛПАКСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ БЕРДАХА, 184.
15. Адильчаев, Р. Т., Каленов, К. Т., & Узаков, Р. М. (2021). ТЕНДЕНЦИИ И ФАКТОРЫ ФИНАНСОВОГО РАЗВИТИЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА С УЧЕТОМ АГРОСТРАХОВАНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ КАРАКАЛПАКСТАН. In *Управление в XXI веке-проблемы и перспективы* (pp. 302-310).
16. Каленов, К., & Юлдашева, А. (2024). ТУРИЗМНИ ДОЙИМИЙ РИВОЖЛАНТИРИШДА ТРАНСПОРТ СОҲАСИНИНГ ИСТИҚБОЛЛАРИ. *PEDAGOGICAL SCIENCES AND TEACHING METHODS*, 3(30), 15-18.
17. Kalenov, K., & Ganieva, E. (2024). Respublikamizda turizm sohasini doyimiy rivojlantirishda transport xizmatini takomillashtirish. *Journal of Science-Innovative Research in Uzbekistan*, 2(2), 333-337.
18. Kalenov, K., & Utemuratova, R. (2023). QISHLOQ XO ‘JALIGI KORXONALARIDA XATARLARINI O ‘ZARO SUG ‘URTALASH JAMIYATLARI TASHKIL ETISH ORQALI SUG ‘URTALASHNING HORIJ TAJRIBASIDAN FOYDALANISH. *Евразийский журнал академических исследований*, 3(3 Part 2), 100-105.